

5. Дибкова Л.М. Информатика і комп'ютерна техніка: навч. посіб. / Л.М. Дибкова.– К.: Академвидав, 2005. – 416 с.
6. Калініченко Т.В. Застосування діяльнісного підходу до визначення мети навчання майбутніх викладачів технічних дисциплін реалізації дидактичних проєктів [Електронний ресурс] / Т.В. Калініченко. – 2007. – Режим доступу: http://library.uipa.kharkov.ua/library/Left_menu/Zbirnik/16/Методика_навчання/Калініченко.doc
7. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання: підручник для студентів вищих начальних закладів / О.Е.Коваленко; Нар. укр. акад. – Х.: Вид-во НУА, 2005. – 360 с.
8. Лук'яненко Ю.В., Щур А.Ф., Іванова Ю.І. Бінарний проєкт «Симфонія розрахунку і мрії» (з досвіду роботи) [Електронний ресурс] / Ю.В. Лук'яненко, А.Ф. Щур, Ю.І. Іванова. – Режим доступу: <http://wiki.iteach.com.ua>.
9. Педагогические технологии: учебное пособие для студентов педагогических вузов / Л.П. Качалова, Е.В. Телеева, Д.В. Качалов. – Шадринск: ШГПИ, 2001. – 220 с.
10. Робоча програма дисципліни „Комп'ютерні технічні засоби навчання” за напрямом підготовки 0101 Педагогічна освіта, спеціальності 6.010100 Початкова освіта. – Харків: КЗ „ХГПА”ХОР. – 28 с.
11. Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_cp/pg_gbast/pg5.htm.

УДК 378.047:784

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО АКТОРА МУЗИЧНО–ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ

Гринь Л.О., доцент

Запорізький національний університет

У статті розглянуто систему принципів вокальної підготовки майбутнього актора, до якої увійшли загальнодидактичні принципи навчання та принципи фундаментальної підготовки академічної манери співу. На основі цих блоків розроблено принципи розвитку вокального голосу майбутнього актора.

Ключові слова: вокальний процес, нейрофізіологічний фактор, якості вокального голосу, вокально-технічні навички.

Гринь Л.А. СИСТЕМА ПРИНЦИПОВ ВОКАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО АКТЕРА МУЗЫКАЛЬНО–ДРАМАТИЧЕСКОГО ТЕАТРА / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье рассмотрена система принципов вокальной подготовки будущего актера, в состав которой входят общедидактические принципы обучения и принципы фундаментальной подготовки академической манеры пения. На основе этих блоков были разработаны принципы развития вокального голоса будущего актера.

Ключевые слова: вокальный процесс, нейрофизиологический фактор, качества вокального голоса, вокально-технические навыки.

Grin' L.O. THE SYSTEM OF PRINCIPLES VOCAL PREPARATION FUTURE ACTORS OF MUSICAL–DRAMATICAL TEATRE / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

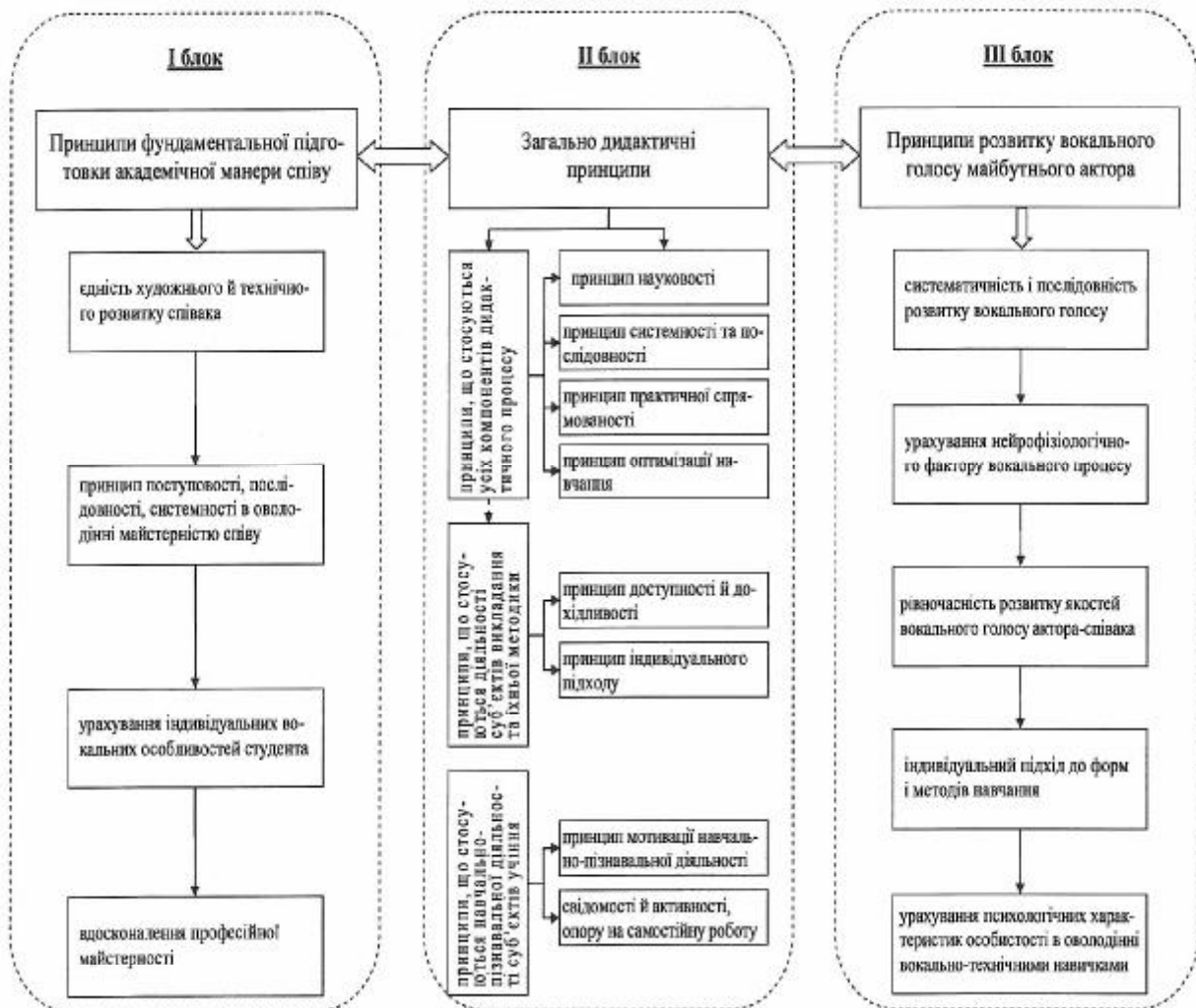
In article examined system of principles vocal preparation actors in which we entered generally didactic principles of education and principles of foundation preparation academic singing manner. On basis of these blocks we were shown out principles of development vocal voice of future actors.

Key words: vocal process, neyrofiziologichniy factor, qualities of vocal voice, vocal–technical skills.

Систему принципів вокальної підготовки майбутнього актора становлять положення й вимоги до організації та проведення навчально-виховного процесу, що визначають напрям, стратегію і зміст практичних дій викладача та студента [10]. Ці положення та вимоги мають характер вказівок, норм і правил. Під принципами вокальної підготовки слід розуміти конкретні правила щодо шляхів здобуття вокально-технічних навичок, розкриття художнього образу вокального твору, використання засобів виразності, стилістичних особливостей виконання певних жанрів вокального мистецтва, а також вимоги, що ставить перед собою викладач з вокалу стосовно організації індивідуального заняття зі студентом. Саме вони забезпечують зв'язок між теорією і практикою навчання майбутнього актора музично-драматичного театру.

Враховуючи специфіку професійної діяльності актора музично-драматичного театру, у статті розглянуто систему принципів вокальної підготовки майбутнього актора, що склала три блоки. До неї увійшли загальнодидактичні принципи навчання (I блок) та принципи фундаментальної підготовки академічної манери співу (II блок). На основі цих блоків розроблено принципи розвитку вокального голосу майбутнього актора (III блок) (рис. 1).

Рис. 1. Система принципів вокальної підготовки майбутніх акторів музично-драматичного театру.

Визначаючи систему принципів вокальної підготовки майбутніх акторів-співаків, співаків,

ми спиралися на загальноприйняті класифікації дидактичних принципів навчання Ю. Бабанського, І. Зязюна, В. Ягулова (І-й блок), а саме:

- принципи щодо всіх компонентів дидактичного процесу;
- принципи щодо методики викладання та взаємодії суб'єктів у навчальній діяльності;
- принципи щодо навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів учіння [10].

До принципів, що стосуються всіх компонентів дидактичного процесу, його спрямованості на вирішення взаємопов'язаних завдань освіти, належать такі: принцип науковості; принцип системності та послідовності; принцип практичної спрямованості; принцип оптимізації навчання. Принцип науковості висуває підвищені вимоги до змісту кожного індивідуального заняття. Реалізація цього принципу ґрунтується на використанні наукових положень з педагогіки, психології, психофізіології, методики та мистецтвознавства. Принцип системності й послідовності стосується як змістовного, так і процесуального компонентів вокальної підготовки актора, визначає їх логіку і послідовність. Він є базовим у системі вокальної підготовки актора, тому що навіть із невеликим вокальним потенціалом можна досягти значних результатів за умови системного та послідовного підходу до навчального процесу. Принцип практичної спрямованості полягає в розумінні зв'язків між теорією вокальної педагогіки та виконавською діяльністю актора-вокаліста.

Під час теоретичних занять майбутні актори мають здобувати специфічно-професійні знання про склад голосового апарату, засоби виразності розкриття художнього образу вокального твору, а на практичних (індивідуальних) заняттях – ефективно реалізовувати знання на практиці. Принцип оптимізації навчання, за Ю. Бабанським, “полягає в навмисному виборі змісту, методів, форм і прийомів навчального процесу, які б забезпечили найкращий результат у навчанні” [10, с. 302]. Принцип доступності й дохідливості викладання включений у систему принципів вокальної підготовки як такий, що стосується діяльності викладача і його методики викладання. Основна вимога цього принципу – застосовувати посилене навчання для кожного студента, який повинен свідомо засвоювати специфічно-професійні знання, вокально-технічні вміння та навички, використовуючи власні потенційні можливості. Принцип індивідуального підходу є домінуючим у вокальній підготовці актора і визначає створення індивідуального плану розвитку особистих якісних характеристик вокального голосу майбутнього актора.

До принципів, що стосуються навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів учіння, увійшли такі: принцип мотивації навчально-пізнавальної діяльності; принцип свідомості й активності, опори на самостійну роботу студентів. Для того, щоб підвищити якість навчального процесу з вокальної підготовки актора, необхідно створити такі психолого-педагогічні умови, за яких студент прагнув би повною мірою розкрити свої потенційні можливості. Саме в цьому полягає принцип мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Мотивація студента до використання вокального мистецтва залежить від змістовності навчального процесу вокальної підготовки актора. Принцип свідомості й активності, опори на самостійну роботу студентів тісно пов'язаний із попереднім принципом мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Активність студентів і є передумовою досягнення успіху в процесі здобуття вокально-технічних навичок. Вона виражається в усвідомленні мети навчання, плануванні та організації своєї діяльності, насамперед самостійної роботи з вивчення вокального твору, в умінні контролювати процес формування вокально-технічних навичок, у виявленні інтересу до здобуття специфічно-професійних знань та навичок у процесі вокальної підготовки.

До системи принципів вокальної підготовки майбутнього актора нами введено принципи фундаментальної підготовки академічної манери співу (ІІ-й блок), які були розроблені

викладачами різних вокальних шкіл: М. Гарсія, Ф. Ламперті, М. Глінкою, О. Варламовим, О. Муравйовою та іншими. А саме:

- єдність художнього й технічного розвитку співака;
- принцип поступовості, послідовності, системності в оволодінні майстерністю співу;
- урахування індивідуальних вокальних особливостей студента;
- удосконалення професійної майстерності.

Принцип єдності художнього й технічного розвитку співака базується на підпорядкуванні останнього художнім цілям. Формуючи вокально-технічні навички студента (діапазон голосу, його тембр, регістри, вміння використовувати резонатори вокального голосу, чистота інтонування нотного матеріалу, метроритм, виконання технічних елементів співу), слід розвивати вміння використовувати засоби виразності для розкриття художнього образу вокального твору (застосування динамічних відтінків, вокальних штрихів, стилістичних особливостей вокальних жанрів та композиторських шкіл, розкриття художнього образу засобом перевтілення тощо).

Принцип поступовості, послідовності, системності в оволодінні майстерністю сольного співу є похідним від загальнодидактичного принципу системності й послідовності. Відповідно до “концентричного” методу розвитку голосу російського вокального педагога М. Глінки, співаки не повинні примусово розширювати діапазон голосу шляхом передчасного використання звуків, які не є природними для їх діапазону. Правила цього принципу: не слід форсувати розвиток сили співочого голосу; дбати про його технічність, красу, тембр; вправи та художній репертуар необхідно ускладнювати поступово. При цьому вправи повинні сприяти розвитку гнучкості й легкості голосу, природності та свободі звукодобування, розвитку вільного дихання, вирівнюванню регістрів та розвитку вміння користуватися різними тембральними окрасами голосу.

Відповідно до принципу врахування індивідуальних особливостей студента М. Глінка у своїй праці “Вправи для вирівнювання та вдосконалення голосу” радив знаходити підхід до кожного співака й пропонувати саме те, що необхідно для конкретного артиста й конкретного голосу. За цією рекомендацією викладача композитори також повинні були враховувати цей принцип при написанні вокальних творів для певних виконавців, беручи до уваги індивідуальні особливості їх голосу й манери виконання.

Принцип постійного вдосконалення вокальної майстерності передбачає систематичну роботу щодо відшліфовування набутих вокально-технічних навичок. Видатні російські співаки, які мали геніальні природні задатки, розуміли, що обдарованість зумовлює тільки можливість досягнення успіхів, а шлях справжнього співака-артиста – це шлях постійного вдосконалення й роботи над собою.

Отже, на підставі розглянутих принципів, нами було розроблено III-й блок – принципи розвитку вокального голосу майбутнього актора, а саме:

- систематичності й послідовності розвитку вокального голосу;
- урахування нейрофізіологічного фактора вокального процесу;
- рівночасності розвитку якостей вокального голосу актора-співака;
- персонального підходу до розвитку вокального голосу;
- урахування психологічних характеристик особистості в оволодінні вокально-технічними навичками (рис. 1).

Принцип систематичності й послідовності розвитку вокального голосу є похідним від таких загальнодидактичних принципів, як: принцип системності та послідовності здобуття знань,

принцип свідомості й активності та опори на самостійну роботу студентів, принцип доступності й дохідливості. Правилком реалізації принципу систематичності та послідовності розвитку вокального голосу актора є поетапне навчання студентів застосуванню вокально-технічних навичок при виконанні вокальних творів. Крім того, систематичність і послідовність навчання відображається і в єдності художнього й технічного розвитку вокальної майстерності актора. Відповідно до цього принципу здобуття знань і вмінь та використання цих знань на практиці має базуватися на актуалізації попередньо здобутих знань.

Правилами реалізації принципу доступності й дохідливості в процесі вокальної підготовки є поступове нарощування складності теоретичного і практичного матеріалу, послідовне використання вокальних вправ та вокального матеріалу – від легкого до складного. Дотримання цього принципу важливе для розвитку голосу як “професійного інструмента” і значною мірою гарантує його збереження тривалий час, а також запобігає професійним захворюванням. Послідовність має бути в:

- динаміці голосу – від піано (p) до форте (f), зменшенні та збільшенні динаміки – філіруванні звуку (*crescendo*, *diminuendo*);
- технічності – від простих вправ (спів одного, двох звуків на один склад) до більш складних (спів від трьох до восьми звуків на один склад);
- діапазоні голосу – від співу в середньому регістрі (в межах октави) до поступового розширення діапазону (шітвори – дві октави);
- темпах – від повільного виспівування нот і пасажів до максимально швидкого (*adagio* – повільно, *andante*, *moderato* – помірно, *allegro* – швидко, *grave* – важко);
- звуковеденні – використання різноманітних штрихів (*legato* – плавний спів, *non legato* – окремий спів, *staccato* – відривний спів, *sforzando* – спів з акцентом).

Систематичність і послідовність розвитку вокального голосу майбутнього актора визначається викладачем, який повинен уважно стежити за моментом, коли кількість виконаних однотипних вправ приведе до покращення якісних характеристик вокального голосу (ускладнення вправ, вокалізів, вокальних творів). Значну небезпеку для молодого співака-актора становить зловживання динамікою звука *forte* у верхній частині співочого діапазону, тобто голосного співу. Спираючись на висловлювання класиків вокальної педагогіки – М. Гарсія, М. Глінки, Ф. Ламперті – про те, що ні захворювання, ні старість не загубили таку кількість голосів, скільки загубило зловживання “крайніми” звуками верхнього регістру, слід дотримуватись правила обережного розвитку вокального діапазону актора [2].

Наступним принципом вокальної підготовки майбутнього актора є принцип урахування нейрофізіологічного фактора вокального процесу. Теоретичною основою цього принципу є такі загальнодидактичні принципи, як принцип науковості, принцип свідомості, активності та самостійності навчання та принцип доступності й дохідливості.

Реалізація принципу науковості в оволодінні вокально-технічними навичками забезпечується дотриманням таких правил:

- добір та викладання навчального матеріалу з урахуванням останніх досягнень фізіології, психології, фоніатрії;
- наукова організація та проведення навчальних заходів з питань вокальної педагогіки та методики викладання вокалу (проведення дискусій, семінарів, конференцій, аналіз та раціональне використання наукової літератури);

– тісний зв'язок викладу навчального матеріалу з практикою.

Реалізації принципу активності та свідомості в навчанні можна досягти шляхом створення у студентів уявлення про майбутню професійну діяльність актора–співака; формування розуміння студентами змісту професійної діяльності й, відповідно, на цій основі інтересу до професійних знань, навичок і вмінь; вироблення мотивації до навчання. Опанування знань, розвиток умінь та навичок відбувається лише у власній активній діяльності, у цілеспрямованих зусиллях щодо одержання запланованого результату. Усвідомлення супроводжує цілеспрямовану активність й означає розуміння головної мети навчання студента (формування вокальної майстерності актора), мотивоване прагнення до її досягнення. Педагог має стимулювати всі рівні активності студентів, піклуючись про їхню природну творчу активність.

Для урахування нейрофізіологічного фактора вокального процесу (як вказано вище) слід дотримуватись такого правила, як добір та викладання навчального матеріалу із застосуванням останніх досягнень фізіології, психології, фоніатрії. Академік Л. Орбелі наголошував на тому, що спів є не тільки функцією гортані, а й складною інтегрованою функцією всього організму, у якій велике значення мають функції вищої центральної нервової системи. Він зазначав, що голосовий апарат – це “ідеальний” музичний інструмент, здатний створювати художні образи. Викладач повинен наголошувати на тому, що завдяки складним біохімічним процесам мозку й периферійної нервової системи – ноти, ритм, штрихи як схематичні умовні представлення перетворюються співаком на реальне звучання голосу, на реальну музичну мову, художній образ [3].

Науковці В. Морозов, Р. Юссон, розробляючи питання утворення вокального звука, стверджували, що особливістю солоспіву є діяльність нервової системи співака, яка піддається не тільки музично–виконавському навантаженню, а й потребує постійного “налаштування” голосового апарату (музичного інструмента виконавця) [5;8]. Відповідно до цього, викладач повинен постійно враховувати інтелектуальний потенціал студента, його фізіологічну розвиненість, допомагати підвищувати його співочий тонус, використовуючи для цього позитивний емоційний вплив, роблячи тим самим заняття доступними та зрозумілими.

Діяльність центральної нервової системи є вищою формою фізіологічних процесів. Процес мислення, за словами І. Сеченова, супроводжується рефлекторним мускульним зусиллям [7]. Виходячи з цього вислову, ми можемо зробити висновок, що втома виникає спочатку у відповідних клітинах головного мозку, а не в м'язах. Це твердження пояснює ряд незрозумілих раніше явищ – погіршення звучання і навіть втрату голосу під час негативних емоцій, стресів тощо.

Сучасні знання з нейрофізіології дають можливість зрозуміти схему функціонування голосового комплексу й керувати його правильним розвитком не тільки на підставі суб'єктивних уявлень та інтуїції викладача, а й на основі наукових розробок. Здоровий голос керується й регулюється рефлекторно. Через це втручання в природний процес спів має бути дуже обережним. Часто ті технічні прийоми, які рекомендує виконувати викладач (поради з дихання, керування звуком тощо), студент не може повторити відразу через певні фізіологічні можливості його голосового апарату. Саме тому врахування нейрофізіологічного фактора вокального процесу та фізіологічних особливостей розвитку студента є обов'язковою вимогою на шляху успішного розвитку голосового апарату та художньо–виконавських якостей співака–актора.

Реалізація принципу врахування нейрофізіологічного фактора вокального процесу забезпечується трьома передумовами: розумінням студентами нейрофізіологічного процесу, свідомим ставленням до роботи на заняттях, активним формуванням пізнавальної

активності. Правилами реалізації цього принципу в процесі здобуття вокально-технічних навичок є:

- забезпечення розуміння студентами потреби в теоретичних знаннях про нейрофізіологічний процес співу;
- формування пізнавальних мотивів до оволодіння актором вокальною майстерністю та активного їх використання в навчально-виховному процесі шляхом вивчення нейрофізіологічного фактора вокального процесу;
- залучення кожної особистості до активної пізнавальної діяльності з питань нейрофізіологічного фактора вокального процесу, всіляко заохочуючи щонайменші успіхи;
- створення умов для повсякденного застосування теоретичних знань з нейрофізіології процесу співу у власній вокальній практиці;
- урахування індивідуальних фізіологічних можливостей майбутнього актора у процесі розвитку вокального голосу.

Принцип рівночасності розвитку якостей вокального голосу актора-співака тісно пов'язаний із принципом систематичності й послідовності навчального процесу. Він спирається не тільки на дидактичні принципи (свідомості, активності та самостійності, мотивації навчально-пізнавальної діяльності), а й на принципи фундаментальної вокальної підготовки класичного вокалу (єдності художнього та технічного розвитку співака та удосконалення професійної майстерності). Суть цього принципу полягає в тому, що спів – це складний комплекс функцій голосового апарату та психіки людини, які пов'язані між собою. Для того, щоб не порушувати органічного взаємозв'язку цього комплексу, необхідно розвивати всі якості вокального голосу одночасно та з урахуванням потенційних психологічних і фізичних можливостей студента.

Реалізація принципу рівночасності розвитку якостей вокального голосу передбачає:

- зацікавлення студентів у результатах своєї роботи;
- стимулювання до власного виступу студента як процесу демонстрації вмінь і навичок для досягнення успіху у власній вокальній діяльності;
- організація самостійної роботи студента над трансформацією вокальної техніки з рівня вмінь у навички;
- визначення форм і методів обговорення помилок студента з викладачем та процес їх виправлення;
- робота викладача на занятті зі студентом має становити 90%, студента – 10%, самостійна (поза аудиторна) робота студента – 90%, викладача – 10%.

Принцип персонального підходу до розвитку вокального голосу спирається на особистісно орієнтований підхід до навчально-виховного процесу (лат. *persona* – особа, особистість). Правилем реалізації цього принципу є обов'язкове складання індивідуального плану розвитку актора-співака, який враховує фактори, що зумовлюють формування вокальної майстерності, саме:

- психофізіологічні відмінності студента;
- ступінь підготовленості;
- музичні здібності і музична сприйнятливість;
- загальний фізичний стан;

- індивідуальні особливості голосового апарату;
- вокальний потенціал.

На початкових заняттях викладач знайомиться зі студентом та формує своє враження про його здібності й потенційні вокальні можливості, зацікавленість до навчання. Функція викладача полягає в розробці системи індивідуальних завдань і створенні таких навчальних ситуацій, які б сприяли максимальному розкриттю його здібностей та стимулювали внутрішні можливості до саморозвитку. Упроваджуючи вимоги цього принципу в процес навчання, викладач повинен дотримуватись певних правил, що передбачають:

- організацію індивідуальної навчальної роботи з розвитку вокального голосу з урахуванням психіки студента;
- диференціацію змістового компонента процесу вокальної підготовки;
- знання індивідуально-психічних особливостей студентів та їх урахування як під час індивідуальних, так і під час групових занять;
- широке використання прийомів взаємодопомоги студентів під час самостійної роботи над вокальним твором.

Також, прагнучи над розвитком вокального голосу студента, викладач повинен застосовувати різноманітні форми й методи навчальної діяльності як у ході планових заходів, так і позапланових (участь у концертах, фестивалях, проектах).

Принцип урахування психологічних характеристик особистості в оволодінні вокально-технічними навичками є похідним від принципу персонального підходу до студента й визначається такими загальнодидактичними принципами: практичної спрямованості навчання та оптимізації. Реалізація принципу врахування психологічних характеристик в оволодінні вокально-технічними навичками забезпечується за умов дотримання таких правил як:

- конкретизація завдань навчання з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студента (насамперед, вправи для розвитку технічності голосу);
- постійне загартування емоційно-вольової та інших рис особистості студента;
- свідомий прояв та керування емоціями особистості для розкриття художнього образу вокального твору;
- використання в самостійній роботі над вокальним твором практичних рекомендацій науковців у галузі психологічної, педагогічної та інших наук.

Під час формування вокальних навичок у студентів спостерігається велика різниця у сприйнятті завдань, засвоєнні нового матеріалу, насамперед у тому, як скоро відпрацьовуються вокальні навички; наскільки міцно вони закріплюються; якою мірою досягають досконалості різні студенти. Ці індивідуальні розбіжності у сприйнятті завдань, осмисленні й виконанні їх студентами є відображенням не тільки умов навчання, а й особливостей перебігу ряду психічних процесів, які науковець О. Зданович розподіляє на три групи:

- інтелектуальні, що пов'язані з пізнавальною діяльністю;
- емоційні, у яких в особливій формі (співчуття) виражається ставлення до себе, оточуючих людей і явищ;
- вольові, що виражаються в певному зусиллі, спрямованому на досягнення свідомо поставлених перед собою завдань [3].

Особливого значення у процесі оволодіння вокально-технічними навичками набувають слухові відчуття, які є першопричиною виникнення слухових уявлень і розвитку музичного мислення. У процесі втілення голосом музичних думок виникають численні відчуття м'язового та вібраційного характеру. Супроводжуючи спів, вони є для нервової системи важливими сигналами-стимулами, завдяки яким здійснюється контроль за звукоутворенням.

Саме вивчення особливостей процесу сприйняття, осмислення, виконання, слухового відчуття приводить до висновку про те, що в основі індивідуальних розбіжностей знаходяться різні типи темпераменту людини. Особливості темпераменту І. Павлов пояснює природними та успадкованими властивостями нервових процесів, своєрідним поєднанням у кожному окремому випадку процесів збудження та гальмування, їх сили, врівноваженості та рухливості. Тому тип нервової системи визначається співвідношенням цих властивостей.

Вивчаючи психологічні особливості кожного студента, викладач-вокаліст повинен знати, яким чином проводити заняття для того, щоб налаштувати студентів з різними темпераментами на професійний підхід до навчання з метою розкриття художнього образу вокального твору.

Отже, дотримуючись у своїй роботі системи принципів вокальної підготовки майбутніх акторів музично-драматичного театру, викладач сприяє правильному розвитку вокального голосу студента, запобігає швидкій втомлюваності його голосового апарату, зберігаючи його на довгі роки. Кожен студент має різні потенційні й фізіологічні можливості, але, відповідально ставлячись до завдань викладача, прислухаючись до його зауважень, він може вдосконалювати свої вокальні дані. Урахування розглянутої системи принципів у навчально-виховному процесі вищу забезпечує ефективність вокальної підготовки майбутніх акторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підруч. / В.Г. Антонюк. – К. : Віпол, 2007. – 174 с.
2. Гнидь Б.П. Історія вокального мистецтва : підруч. / Б.П. Гнидь. – К. : НМАУ, 1994. – 320 с.
3. Зданович А.П. Некоторые вопросы вокальной методики / А.П. Зданович. – М. : Музыка, 1965. – 148 с.
4. Зязюн І.А. Пріоритетні принципи дидактики сучасної професійної освіти / І.А. Зязюн // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія : зб. наук. пр. – Х., 2000. – Вип. 1. – С. 11–19.
5. Морозов В.П. Искусство резонансного пения. Основы резонансной теории и техники / В.П. Морозов. – М. : Московская государственная консерватория им. П.И. Чайковского; Институт психологии РАН ; Центр "Искусство и наука", 2002. – 496 с. с илл.
6. Педагогіка : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Ю.К. Бабанский, В.А. Сластенин, Н.А. Сорокин и др. ; под ред. Ю.К. Бабанского. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Просвещение, 1988. – 479 с.
7. Сеченов И.М. Избранные произведения / И.М. Сеченов. – М. : Учпедгиз, 1953. – 368 с.
8. Юссон Р. Певческий голос. Исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса / Р. Юссон. – М. : Музыка, 1974. – 263 с.
9. Юцевич Ю. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу : навч.-метод. посібник для викладачів студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу / Ю.С. Юцевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 160 с.
10. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посіб. / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.